

БЪЛГАРСКА СБИРКА

А. П. Стоиловъ.

НАШИ ПИСАТЕЛИ И ПРЪПИСВАЧИ ОТЪ XIV. ДО XVIII. В.

Подъ горния насловъ г. Аврелианъ (псевдонимъ) наше-
тата спретната статейка въ в. »Право« (въ Солунъ), I. год., бр.
206, 207, 208, 210, 212, 213 — прѣзъ м. м. юний и юлий тая го-
дина. Той се е въодушевявалъ отъ една прѣкрасна идея: да хвърли
миговъ погледъ на една почти забравена страница въ нашата
книжнина за врѣме отъ втората половина на XIV в. до началото
на XVIII в. Наистина, тая епоха, собствено епохата на тъмното
робство, не е съвсѣмъ забравена въ книжнината ни: имаме до-
статочно разсвѣтления на литературната дѣйность на Теодосия
Търновски, Патриархъ Евтимия, Григория Цамблакъ, Констан-
тинъ Костенички, Владиславъ Граматикъ и др. — прѣдимно
въ руската и сръбска книжнина, но почти само за тѣхъ. Около
тия наши писатели редуватъ се други наши книжовници, за които,
по наша небрѣжность, много малко знаемъ. Ето защо, не е тол-
кова основателно да оплакваме нашата »бѣдна« книжнина прѣзъ
това врѣме, както си я мислимъ. Тѣкмо и г. Аврелианъ си задава
за цѣль да извади на видѣло »забравени« книжовници, и съ тѣх-
нитѣ трудове, покрай друго, да даде освѣтление, че да се явятъ
о. Паисій, Софроній Врачански и редица други писатели отъ
XVIII и началото на XIX в., имали сж прѣходници. Желателно,
е, г. Аврелианъ да се явява по-честичко съ такива трудове, но
да избѣгва сантименталности, да украсява и сравнява нашитѣ
скромни труженици съ Дантевци, Петрарковци, съ каквито за-
ключителни думи наблѣга въ тая инакъ сериозна работица.

Ето за кои труженици пише г. Аврелианъ:

1. Станиславъ (1350 г.), родомъ отъ Кратово, списвалъ въ Лѣсновския мѣнастиръ »св. Арахангелъ Михаилъ« въ врѣме на князь Драгославъ и Иванъ Оливеръ, братъ на царь Ивана Александра. Езикътъ му е ясенъ и сбигъ съ сръднобългарска редакция. Отъ негови съчинения сж намѣрени три откъслека, които сега се пазятъ въ Бѣлградската народна библиотека (Сърбия). Въ една откъслекъ, писанъ прѣзъ 1353 г. въ мѣнастиря, споменва, че го написалъ въ врѣмето на благовѣрния и христорлюбивъ български царь Ив. Александъръ.

2. Исаия, монахъ (1371 г.), родомъ отъ Сѣрско и списвалъ въ гр. Сѣръ. Въ Румянцовския музей (Москва) се съхранява едно негово съчинение, въ първитѣ страници на което той описва ужаситѣ при прѣвзимане на гр. Сѣръ отъ турцитѣ. Покъртителна картина ни дава той за това: улицитѣ изпълнени съ човѣшки трупове; писъцитѣ и охканията на дѣца и жени се чували до небето; вълци и орли яли лешоветѣ; жива душа не се мѣркала въ града; стѣнитѣ му разрушени и всички кжщи опустошени.

3. Дякъ Димитъръ (1460 г.), родомъ отъ Кратово; билъ сѣмеенъ — съ жена и дѣца. По заповѣдъ на Охридския архиепископъ Доротея прѣвелъ отъ гръцки ез. »Законника« на Охридската архиепископия. Въ прѣдговора на това съчинение — собствена работа на дякъ Димитъръ — пише за разпритѣ на охридскитѣ български боляри съ Доротея и изпжждането му отъ Охридъ. Когато Доротея споходилъ Кратово, заповѣдалъ му да прѣведе »Законника«. »Тогавя повика и менъ, пише дякъ Димитъръ, достойния за оплакване и най-злия отъ човѣцитѣ и послѣденъ отъ дяцитѣ (писателитѣ?), дякъ Димитъръ, и, за да не отбѣгна отъ неговата покана, а да прѣведе отъ гръцки Законника на Великата Охридска черква Първа Юстиниана, който бѣ писанъ на гръцки, взе съ разни примѣри да ме наставява прѣдъ духовнитѣ и първенцитѣ кратовски«.

4. Владиславъ Граматикъ (1466 г.), родомъ отъ с. Жегливо, старото Куманово; но понеже често се навърталъ въ кжщата на Никола Станчевъ изъ с. Младо Нагоричино, въпросътъ за мѣсторождението му още не е установенъ. Тоя писателъ съ своя »Сборникъ« отъ 37 члена, писанъ прѣзъ 1478 год. и съхраняващъ се въ библиотеката на Рилския мѣнастиръ, е извѣстенъ въ нашата книжнина.

5. Висарионъ, иеромонахъ (1547 г.), родомъ отъ Дебъръ. Книжовната си дѣйность проявилъ въ манастиря »Продромъ«

послѣ нареченъ »Слѣпче«, съ което име и днесъ се именува тая обителъ, която недавно флагрантно турската власть взе отъ българитѣ и прѣдаде на сѣрбоманитѣ. Прѣзъ 1547 год. Висарионъ прѣвелъ поученията на Кирила Иерусалимски и прѣписалъ книгата »Златоустъ« (пазятъ се въ Софийската народна библиотека). Въ края на послѣдната книга пише: »Потруди се въ туй прѣписване послѣдниятъ отъ монаситѣ, най-бѣдниятъ отъ човѣцитѣ, но съ грѣхове богатъ, Висарионъ монахъ отъ Дебъръ«. Прѣзъ 1553 г. той прѣписалъ и друга книга, — »Дионисий«.

6. Христо Граматикъ (1740 г.), родомъ отъ Тиквешкитѣ села, списвалъ въ Бошавския мѣнастиръ на ю.-и. отъ Кавадарци. Отъ него сж запазени двѣ прѣписани книги (въ Бѣлградската народна библиотека). Прѣписътъ на една книга (1742 г.) посвещава на игумена на Бошовския мѣнастиръ, Калиника. Въ това посвещение, между друго, пише: »Ако на гледъ да е грубо това слово, но то е сладко, както и пчелата е люта, но плодътъ ѝ е сладъкъ«.

7. Стефанъ, монахъ (1393 г.) родомъ отъ Скопско. Прѣписалъ книгата »Триодъ«, която се пази въ Московската Хлудова библиотека. Въ тая книга прѣписвачътъ Стефанъ е означилъ годината, когато е билъ прѣвзетъ гр. Скопие отъ турцитѣ — 1393 г.

8. Никола, свещеникъ (1393 г.), родомъ отъ Скопие; списвалъ въ мѣнастиря Слѣпче. Той се трудилъ надъ една книга въ 1393 г.; друга подвързалъ въ Скопие при епископа Теофани.

9. Иванъ, свещеникъ (1534 г.) родомъ отъ Дебъръ. Въ ржкописна книга »Зонарь« (въ Виенската библиотека) пише, че той я прѣвелъ половината, а другата половина — иер. Анания.

10. Лазаръ, свещеникъ (1571 г.), родомъ отъ Кратово, списвалъ книги въ Лѣсновския мѣнастиръ. Единъ неговъ прѣписъ се пази въ Хлудовата библиотека.

11. Симеонъ, свещеникъ (1632 г.), родомъ отъ Горно-Бошаво, Тиквешко. Отъ него е останала една книга съ интересни метеорологически бѣлѣжчици. Намира се въ частни ржцѣ.

12. Иоакимъ (1698 г.), Дебърско-Кичевски митрополитъ. Отъ него е останала една книга, която се пази въ Бѣлградската народна библиотека.

13. Дякъ Велико Поповичъ, (1704 г.). Мѣсторождението си той самъ посочва въ една книга, която написалъ въ Пеща: »Родомъ отъ българската земя, отъ мѣсто Кратово«.